

วิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท Analysis of the concept of Parami in Mahayana Buddhism

วิริยา ศุภประเสริฐ

Wiriya Supphaprasit

สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

Department of Buddhism and Philosophy

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Graduate School Mahamakut Buddhist University

E-mail: wiriya.sup@student.mbu.ac.th

วันที่รับบทความ (Received) : 26 มกราคม 2568

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 29 มิถุนายน 2568

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 29 มิถุนายน 2568

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติบารมีในพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทซึ่งบารมีหรือปารมิตาเป็นหลักคำสอนที่เป็นหลักการสำคัญหรือเป็นหัวใจของความเป็นชาวพุทธเถรวาท หลังการแยกนิกายระหว่างเถรวาทและมหายานในช่วงหลังพุทธปรินิพพานส่งผลให้เกิดการตีความและการปฏิบัติแตกต่างกัน ซึ่งในพุทธศาสนาเถรวาทเชื่อว่ามนุษย์มีโพธิจิตในทุกคนซึ่งเป็นจิตใจที่มุ่งมั่นสู่การช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้หลุดพ้นจากทุกข์ โดยหากมีปัญหานผ่านการการบำเพ็ญเพียรปฏิบัติบารมีทั้งสิบ (ปารมิตา 10) ซึ่งเป็นเครื่องมือในการบรรลุเป้าหมายทางจิตวิญญาณสูงสุดที่เรียกว่า "ฝั่งโน้น" ได้แก่ ทานปารมิตา, ศีลปารมิตา, กษานปารมิตา, วิริยปารมิตา, ฌยานปารมิตา, ปรัชญาปารมิตา, อุบายเอกคัลยปารมิตา, ปณิธานปารมิตา, พลปารมิตาและชญาณปารมิตาซึ่งพระโพธิสัตว์ต้องบำเพ็ญจากปัญหานที่แท้จริงเพื่อถึงภูมิแต่ละขั้นแสดงถึงการพัฒนาและการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ในแต่ละระดับจนถึงการบรรลุโพธิญาณ ดังนั้นหากวิเคราะห์แนวทางการบำเพ็ญบารมีของพุทธศาสนาเถรวาทที่ลึกซึ้งจากโพธิจิตที่มีความมุ่งมั่นในการช่วยเหลือผู้อื่นหรือทำประโยชน์สังคมก่อนประโยชน์ตนเป็นชีวิตที่เป็นประโยชน์โดยจัดความขัดแย้งทั้งภายใน(จิตของผู้ปฏิบัติ)และภายนอก(มุ่งขจัดปัดเป่าความทุกข์ของสรรพสัตว์ให้หมดไป)หาใช่เป็นชีวิตที่มุ่งกอบโกยผลประโยชน์หรือความสุขส่วนตน ซึ่งเป็นสาระสำคัญของแนวคิดการบำเพ็ญบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท

คำสำคัญ : บารมี, โพธิจิต, พระโพธิสัตว์, พุทธศาสนาเถรวาท

ABSTRACT

This article studies and analyzes the concept of Parami practice in Mahayana Buddhism, in which Parami or Paramita is a core teaching or the heart of Mahayana Buddhism. After the split between Theravada and Mahayana sects after the passing of the Buddha, there were different interpretations and practices. In Mahayana Buddhism, it is believed that every human being has Bodhicitta, which is a mind that is determined to help all beings escape from suffering. If there is a determination through the practice of the ten perfections (10 Paramitas), which are the tools to achieve the highest spiritual goal called "the other shore", namely, Giving, Morality, Kashana, Energy, Dhyana, Wisdom, Upayakaosalya, Determination, Strength and Jhana, which the Bodhisattva must practice from the true determination to reach each level, it shows the development and practice of the Bodhisattva's perfections at each level until reaching enlightenment. Therefore, if we analyze the profound practice of perfections in Mahayana Buddhism from the Bodhicitta that has the determination to help others or benefit society before self-benefit, it is a useful life by eliminating conflicts both internally (the practitioner's mind) and externally (aiming to eliminate and eliminate the suffering of all beings), it is not a life that aims to gain personal benefits or happiness. Which is the essence of the concept of practicing paramis in Mahayana Buddhism.

Keywords: Paramita, Bodhicitta, Bodhisattva, Mahayana Buddhism

1. บทนำ

บทความนี้มุ่งสำรวจและวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติบารมีในพระพุทธศาสนานิกายมหายาน ซึ่งเป็นหนึ่งในนิกายสำคัญของศาสนาพุทธที่เน้นการปฏิบัติทางอาจริยวาท (แนวทางเชิงปรัชญาและการปฏิบัติ) โดยมีประวัติการแยกและพัฒนาจากนิกายพุทธดั้งเดิมตั้งแต่ช่วงต้นหลังพุทธปรินิพพาน เนื่องจากในการสังคายนาครั้งที่สองได้เกิดความเห็นแตกต่างเกี่ยวกับหลักปฏิบัติบางประการ ซึ่งนำไปสู่การแบ่งออกเป็นสองนิกายหลักคือ นิกายเถรวาทและนิกายมหายาน การแยกนี้ส่งผลต่อแนวทางการตีความคำสอนและแนวทางปฏิบัติธรรมของทั้งสองนิกาย โดยเฉพาะการสร้างหลักคำสอนในเรื่อง "บารมี" ในฝ่ายมหายาน ที่ได้รับความนิยมและเผยแพร่ในประเทศทางตอนเหนือของอินเดีย เช่น เนปาล จีน ญี่ปุ่น เกาหลี เวียดนาม มองโกเลีย ไปจนถึงบางส่วนของรัสเซีย (มนัสวี ศรีนนท์, 2564, 31) พระพุทธศาสนามหายานเน้นเรื่องการทำเพ็ญเพียรเพื่อเป็นพระโพธิสัตว์ ซึ่งการทำเพ็ญบารมีถือเป็นหลักธรรมสำคัญ แสดงถึงคุณธรรมสูงสุดในการช่วยเหลือสรรพชีวิตให้พ้นทุกข์ ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดในการปฏิบัติของพระโพธิสัตว์ เพื่อบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ การปฏิบัติตามพระวินัยในนิกายมหายานจึงมุ่งเน้นการเอื้อต่อการปฏิบัติธรรมเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นและการดำรงตนในแนวทางที่พัฒนาสู่การบรรลุ "โพธิจิต" หรือจิตที่มุ่งมั่นในการบรรลุธรรมเพื่อประโยชน์

แก่สรรพสัตว์ ดังนั้นแนวคิดเรื่อง "บารมี" จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญในพระพุทธศาสนานิกายมหายาน โดยสอนให้ผู้ปฏิบัติมุ่งไปสู่การบรรลุธรรมและการตื่นรู้ บารมีในบริบทนี้มีความหมายกว้างขวางและลึกซึ้ง โดยเฉพาะในแง่ของการเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและการเจริญสู่การเป็น "โพธิสัตว์" ซึ่งเพิ่มเติมจากการปฏิบัติส่วนบุคคลที่มุ่งบรรลุเป้าหมายตนเองในแบบของนิกายเถรวาท การศึกษาเรื่องบารมีในพระพุทธศาสนาพุทธมหายานนี้ครอบคลุมถึงความหมายและความเป็นมาของหลักคำสอนซึ่งถือเป็นคุณธรรมและจริยธรรมสำคัญที่มหายานยึดถืออย่างมาก จนถือได้ว่าเป็นหัวใจของความเป็นชาวพุทธมหายาน ทั้งนี้บทความต่อไปนี้จะนำเสนอรายละเอียดในประเด็นดังกล่าวอย่างเป็นลำดับ

2. ความหมายของแนวคิดเรื่องบารมี

แนวคิดเรื่องบารมีในพุทธศาสนามีรากฐานจากคำว่า "ปารมิตา" ในภาษาสันสกฤต ซึ่งหมายถึงความเป็นเลิศหรือการบรรลุถึงจุดสูงสุดแห่งคุณธรรม อันเปรียบได้กับการข้ามฝั่งไปสู่ความสมบูรณ์ในทางธรรม โดยในคัมภีร์มหายาน คำว่า "ปารมี" หรือ "ปารมิตา" มีความหมายสองลักษณะ ประการแรกคือการเป็นเลิศแห่งคุณธรรมที่เน้นถึงผู้มีดวงตากรุณาและเมตตาต่อสรรพสัตว์เป็นผู้ซึ่งเปี่ยมไปด้วยความดีงามสูงสุด อีกประการหนึ่งคือธรรมะหรือคุณธรรมที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญเพื่อเข้าถึงพุทธภูมิ รูปศัพท์ "บารมี" หรือ "ปารมี" ที่มักใช้ในคัมภีร์บาลีและมหายาน ยังสะท้อนถึงความหมายว่าเป็นการบำเพ็ญคุณธรรมอย่างถึงที่สุดเพื่อข้ามฝั่งจากการเวียนว่ายตายเกิดไปสู่ความพ้นทุกข์ โดยบารมีในที่นี้หมายถึงการฝึกฝนและปฏิบัติอย่างต่อเนื่องให้เกิดคุณธรรมสูงสุด เช่น ความสูงสุดในการรักษาศีล การให้ทาน หรือการอดทนอย่างเต็มที่ ทั้งนี้แนวคิดบารมีแต่เดิมไม่ได้จำกัดเฉพาะการบำเพ็ญของพระโพธิสัตว์เพียงเท่านั้นแต่ต่อมามีการใช้บารมีเพื่อหมายถึงคุณธรรมที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญเพื่อบรรลุพระโพธิญาณอีกด้วย (ประพจน์ อัครวิรุฬหการ, 2557, 25) หรืออีกนัยหนึ่ง บารมีในพุทธศาสนาพุทธมหายานหมายถึงคุณธรรมอันสมบูรณ์จากการฝึกฝนตนอย่างต่อเนื่องโดยมีเป้าหมายเพื่อความสุขของผู้อื่น ไม่ใช่เพียงเพื่อการบรรลุของตนเอง แต่เพื่อช่วยให้สรรพสัตว์พ้นจากความทุกข์ ดังนั้นการบำเพ็ญบารมีจึงเป็นกระบวนการฝึกฝนเพื่อพัฒนาจิตใจให้มีโพธิจิต มุ่งมั่นในการช่วยเหลือผู้อื่นและนำพาไปสู่พุทธภูมิ นอกจากนี้ ยังควรมองว่าบารมีเป็นหลักการที่ทุกคนสามารถนำไปปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน ยิ่งปฏิบัติมากก็ยิ่งเพิ่มพูนคุณธรรมและบุญบารมี ซึ่งช่วยส่งเสริมชีวิตให้ดีขึ้นและมีคุณค่า (พระมหาหมัชวินทร์ ปรีสุถโตโม, 2557, 244-245)

3. ความเป็นมาของแนวคิดเรื่องบารมี

แนวคิดเรื่องบารมีในพุทธศาสนาเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ของศาสนาพุทธตั้งแต่ยุคแรกเริ่มที่มีการแบ่งแยกเป็นนิกายอันเนื่องมาจากความเห็นและการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่แตกต่างกัน โดยตามคัมภีร์มหายานได้กล่าวถึงเหตุการณ์หลังการทำปฐมสังคายนาว่าภิกษุจำนวนหนึ่งมีมติที่ต้องการลดหย่อนสิกขาบทตามพระพุทธานุญาต ส่งผลให้แนวทางการปฏิบัติในแต่ละกลุ่มเริ่มแตกต่างกัน จนเมื่อผ่านไป 100 ปี หลังพุทธปรินิพพาน เกิดข้อขัดแย้งเกี่ยวกับข้อปฏิบัติ 10 ประการระหว่างภิกษุเมืองเวสาลี เป็นเหตุให้เกิดการประชุมที่เรียกว่า “มหาสังคิติ” และการแบ่งแยกฝ่ายที่ยึดถือมติของพระเถระจากปฐมสังคายนา เรียกว่า “เถรวาท”

ต้องฝึกฝนและพัฒนาโดยในคัมภีร์สัทธรรมปุณฑริกสูตรได้กล่าวถึงบารมี 6 ประการ ได้แก่ 1.ทานปารมิตา (ทานบารมี) 2.ศีลปารมิตา(ศีลบารมี) 3.ขันติปารมิตา(ขันติบารมี) 4.วิริยปารมิตา(วิริยบารมี) 5.สมาธิปารมิตา (สมาธิบารมี) 6.ปัญญาปารมิตา(ปรัชญาปารมิตา) ในระยะหลัง คัมภีร์ได้เพิ่มเติมบารมีจาก 6 ประการเป็น 10 ประการ โดยเพิ่ม อุปายเกาศัลยปารมิตา และ ปณิธานปารมิตา พลปารมิตาและชญาณปารมิตาเข้าไป ดังนี้ 1.ทานปารมิตา 2.ศีลปารมิตา 3.ขันติปารมิตา 4.วิริยปารมิตา 5.สมาธิปารมิตา 6.ปัญญาปารมิตา 7.อุปายเกาศัลยปารมิตา 8.ปณิธานปารมิตา 9.พลปารมิตาและ10.ชญาณปารมิตา (สุวิญ รักษิตย์, 2552, 95) บารมีเหล่านี้มีความสำคัญในการพัฒนาจิตให้ก้าวสู่ความสมบูรณ์ทั้งในด้านปัญญาและคุณธรรมซึ่งจะช่วยให้โพธิสัตว์สามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้อย่างแท้จริง การเพิ่มจำนวนบารมีจาก 5 เป็น 10 ประการสะท้อนถึงวิวัฒนาการของแนวคิดเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์ในมหายานที่มุ่งพัฒนาโพธิสัตว์ให้มีคุณสมบัติครบถ้วนเพื่อที่จะสามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้อย่างเต็มที่แม้จะยังไม่บรรลุพุทธภูมิก็ตาม (พระมหาหมณวินทร์ ปรีสุตโต, 2557, 254-257).

5. การบำเพ็ญบารมี

แนวคิดของมหายานเชื่อว่าพระโพธิสัตว์จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตโดยมีจำนวนมากมายจนไม่สามารถนับได้ซึ่งมีจำนวนมากกว่าทรายในทะเล พระโพธิสัตว์เหล่านี้ได้พ้นจากทุกข์แล้วแต่ยังคงช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นจากทุกข์จนกว่าทุกชีวิตจะบรรลุพุทธธรรม เมื่อสรรพสัตว์ทั้งหลายหลุดพ้น พระโพธิสัตว์จึงจะบรรลุพุทธภูมิในภายหลัง มหายนายังเชื่อว่าทุกคนสามารถตรัสรู้ได้ เพราะมนุษย์ทุกคนมีโพธิญาณภายในตัวเองอยู่แล้ว การบรรลุพุทธภูมิเป็นอุดมการณ์ที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ ไม่จำกัดเพศหรือวัยและไม่จำเป็นต้องบวช โดยผู้ที่ตั้งใจจริงสามารถบรรลุพุทธภูมิได้ตามความประสงค์ นอกจากนี้สรรพสัตว์ทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์อื่นๆก็สามารถบำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์ได้ด้วยการสั่งสมบารมีและการทำความดีเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากทุกข์ต่าง ๆ (ประพจน์ อัครวิรุฬหการ, 2557, 231)

6. ลำดับการบำเพ็ญบารมี

การบำเพ็ญบารมีในคัมภีร์พุทธศาสนาหายนจะมีลำดับต้องดำเนินการตามหลักการที่ระบุในมหายานสูตรและลังการสูตร โดยการบำเพ็ญปารมิตา เช่น ทานและศีล ต้องสอดคล้องกับเหตุ 3 ประการ ดังนี้ 1.ตามการเกิดขึ้นของธรรมที่สัมพันธ์กันคือพระโพธิสัตว์เมื่อไม่สนใจในสมบัติและเลือกปฏิบัติตามศีลก็จะเกิดความอดทน จากนั้นเริ่มพยายามด้วยความเพียรและเมื่อมีความเพียรแล้ว สมาธิจะเกิดขึ้นเมื่อจิตสงบแล้วก็สามารถเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง 2.ตามลำดับของปารมิตาคือการบำเพ็ญปารมิตาจะเป็นไปตามลำดับจากธรรมที่ต่ำสุดไปยังธรรมที่สูงที่สุด เช่น ทานเป็นธรรมที่ต่ำกว่าศีล ศีลต่ำกว่าความอดทนเป็นต้น จนถึงการบรรลุถึงธยานหรือปรัชญา 3.ตามลำดับความหยาบและละเอียดของปารมิตาการบำเพ็ญปารมิตาข้อแรกจะเป็นสิ่งที่หยาบ เช่น ทานและต่อมาจะละเอียดขึ้น เป็นศีลและละเอียดไปเรื่อยๆนำไปสู่การหยั่งรู้ในสภาวะที่เป็นสัจธรรม การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ในพุทธศาสนาหายนตามคัมภีร์มหาวิตถุกล่าววว่าพระโพธิสัตว์ต้องบำเพ็ญบารมี 6 ประการเบื้องต้นก่อน

1. ทานปารมิตา: การให้ บริจาคหรือการเสียสละสิ่งของและชีวิตในยามจำเป็นรวมทั้งความรู้โดยไม่ยึดติด

2. ศีลปารมิตา: การรักษาศีลและปฏิบัติตามหลักธรรมอย่างเคร่งครัด

3. กษานติปารมิตา: ความอดทนต่ออุปสรรคและความท้าทายรวมถึงความสามารถในการอดทนต่อการกระทำที่ไม่ดีหรืออารมณ์ร้ายจากผู้อื่น

4. วีรยปารมิตา: ความมุ่งมั่นและความเพียรพยายามไม่ย่อท้อ

5. ธยานปารมิตา: การบำเพ็ญสมาธิจนถึงระดับฌานสูง

6. ปรีชญาปารมิตา: ปัญญาในการเข้าใจถึงความเป็นสัจจตาของสิ่งทั้งหลาย

คัมภีร์ทศภูมิสูตรได้เพิ่มบารมีอีก 4 ประการ เพื่อให้ครบกับภูมิธรรม 10 ประการ ดังนี้

1. อุปายเภคัลยปารมิตา: ความเฉลียวฉลาดในการแก้ปัญหาชีวิต

2. ปณิธานปารมิตา: ความตั้งใจมั่นต่ออุดมการณ์

3. พลปารมิตา: กำลังความแน่วแน่ในทุกสิ่งที่ตั้งใจ

4. ขญาณปารมิตา: ญาณที่ยังรู้ในสรรพสิ่ง

การบำเพ็ญบารมี 10 ประการในมหายานที่มีการเพิ่มจำนวนบารมีจาก 6 เป็น 10 ประการในคัมภีร์ทศภูมิสูตรบารมีทั้ง 10 ประการจะช่วยนำพระโพธิสัตว์เข้าสู่พุทธภาวะตามระดับภูมิธรรมที่ก้าวหน้าเป็นลำดับขั้นตั้งแต่การบำเพ็ญทานไปจนถึงขญาณปารมิตาซึ่งบรรลุพุทธภาวะอย่างสมบูรณ์จึงทำให้ระบบภูมิธรรม 10 ประการสมบูรณ์ โดยภูมิธรรม 10 ประการ ที่กล่าวในทศภูมิสูตรมีการแบ่งลำดับขั้นดังนี้

1. ทุราโรหะ: ระดับเริ่มต้นของการบำเพ็ญบารมีที่พระโพธิสัตว์ต้องรักษาคุณธรรม 8 ประการ

2. พันธานามะ: ระดับที่พระโพธิสัตว์รู้สึกเบื่อหน่ายจากการเกิดในสังสารวัฏ

3. ปุชปะมณฑิตา: ระดับที่พระโพธิสัตว์เสียสละทรัพย์สินเพื่อสร้างบุญกุศล

4. รุจิรา: ระดับที่พระโพธิสัตว์งดเว้นจากอกุศลกรรม

5. จิตวิศตรา: ระดับที่พระโพธิสัตว์มองเห็นชีวิตเป็นทุกข์

6. รูปวะตี: ระดับที่พระโพธิสัตว์เข้าสู่พุทธเกษตร

7. ทุระชะยะ: ระดับที่พระโพธิสัตว์มุ่งสู่พุทธภาวะ

8. ชนมะนิเทศ: ระดับที่พระโพธิสัตว์ใกล้จะตรัสรู้

9. ยุวะราชยะ: ระดับที่พระโพธิสัตว์เสมือนพระราชา

10. อภิเศกะ: ระดับที่พระโพธิสัตว์บรรลุสู่พุทธภาวะ

โดยสรุปการบำเพ็ญบารมีในพุทธศาสนาหายนสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลัก คือ 1.การบำเพ็ญบารมีตามลำดับต้องทำให้บริบูรณ์ก่อนแล้วจึงบำเพ็ญต่อไป (ตามมหายานสูตร) 2.การบำเพ็ญบารมีทุกข้อพร้อมกันโดยในแต่ละช่วงจะเน้นบารมีที่เด่นขึ้นในขณะนั้น (ตามทศภูมิสูตร) (พระมหามหวินทร์ ปริสุตโตโม, 2557, 259-262)

2. วิมลลาภุมิ: พระโพธิสัตว์ในขั้นนี้จะเป็นผู้บริสุทธิ์ ปราศจากมลทินแห่งการทุจริตและชี้แนะให้ผู้อื่นตั้งอยู่ในกุศลกรรมบถ 10 โดยบำเพ็ญศีลปารมิตาและกุศลกรรมบถ

3. ประภาภวีกุมิ: พระโพธิสัตว์ในขั้นนี้จะมีรัศมีแสงสว่างเปรียบเหมือนพระอินทร์ช่วยชี้แนะสรรพสัตว์ให้พ้นจากกามราคะ โดยบำเพ็ญกษานติปารมิตาและธรรมเช่นไตรลักษณ์

4. อรรจขมตีภุมิ: พระโพธิสัตว์ในขั้นนี้มีรัศมีรุ่งเรืองและสามารถถอนสัณสกายทิฏฐิได้ เป็นผู้ที่มิใจอ่อนโยนและเต็มไปด้วยความกรุณา โดยบำเพ็ญวิริยปารมิตาและโพธิปักขิยธรรม 33 ประการ

5. สุทธชยาภุมิ: พระโพธิสัตว์ในขั้นนี้ทำกิจที่ยากลำบาก 2 ประการ ได้แก่ การสั่งสอนชาวโลกและป้องกันจิตไม่ให้หมกมุ่นกับหมู่คณะ 4 โดยบำเพ็ญธยานปารมิตาและเข้าใจอริยสัจ 4

6. อภิมุขีภุมิ: พระโพธิสัตว์ในขั้นนี้จะมุ่งไปสู่การบำเพ็ญปรัชญาปารมิตาและไม่กลับไปเป็นพระอรหันต์หรือพระปัจเจกพุทธเจ้าอีก โดยบำเพ็ญปรัชญาปารมิตาและพิจารณาโลกธาตุเป็นมาया

7. ทุรงคมาภุมิ: พระโพธิสัตว์ในขั้นนี้จะใช้พุทธยานและมุ่งไปสู่ความบริสุทธิ์ โดยบำเพ็ญอุบายเกาศัลยปารมิตาและโพธิปักขิยธรรม 37 ประการ

8. อจลาภุมิ: พระโพธิสัตว์ในขั้นนี้ไม่หวั่นไหวกับความคิดทั้งสองด้าน โดยสามารถแปลงร่างตามความปรารถนาและเปรียบเสมือนพระมหาพรหม โดยบำเพ็ญภนิธานปารมิตา

9. สาธุมิตภุมิ: พระโพธิสัตว์ในขั้นนี้มีความคิดดีงามและรู้ถึงธรรมที่เป็นกุศลและอกุศล รวมถึงธรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวกับสาวกและพระปัจเจกพุทธเจ้า โดยบำเพ็ญพลปารมิตา

10. ธรรมเมฆาภุมิ: พระโพธิสัตว์ในขั้นนี้มีสมาธิและธารณีเต็มประดุจเหมือนเมฆที่เต็มไปด้วยอากาศ มีลักษณะเทียบเท่าพระพุทธเจ้าที่สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติทั้งปวง โดยได้รับโพธิสัตว์วิโมกข์ 10 ประการและสมาธิทั้งหมด

ภูมิแต่ละขั้นนี้แสดงถึงการพัฒนาและการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ในแต่ละระดับจนถึงการบรรลุโพธิญาณเต็มที่จะเห็นอย่างได้ชัดเกี่ยวกับพุทธมหายานได้แสดงการบำเพ็ญบารมีผลของการบำเพ็ญบารมีไว้อย่างชัดเจนแสดงถึงลักษณะการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนฝ่ายมหายานซึ่งย่อมได้รับอิทธิพลจากแนวทางการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์อันเป็นหลักสำคัญหรือจุดมุ่งหมายของมหายาน (พระมหาหมณวินทร์ ปริสุตโตโม, 2557, 277-279)

10. บทวิเคราะห์

การวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติบารมีในพระพุทธศาสนานิกายมหายาน โดยเฉพาะในบริบทของ "พระโพธิสัตว์" ที่มีเป้าหมายในการช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นจากทุกข์จนบรรลุพุทธภูมิ โดยการปฏิบัติบำเพ็ญบารมี 10 ประการ ซึ่งเน้นถึงโพธิจิตการบำเพ็ญเพียรทั้งในด้านคุณธรรมที่มุ่งมั่นในการช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นจากทุกข์ ดังนั้นการปฏิบัติบารมีไม่ได้มุ่งไปเพียงแค่การพัฒนาตนเองเพื่อความหลุดพ้นแบบเถรวาทแต่ยังมีเป้าหมายที่กว้างขึ้น คือ การนำพาผู้อื่นสู่ความพ้นทุกข์ด้วยซึ่งแนวคิดของการบำเพ็ญบารมีในมหายานสอดคล้องกับการพัฒนาจิตใจไปสู่ระดับสูงของคุณธรรม เช่น การให้ทาน (ทานปารมิตา), การรักษาศีล (ศีลปารมิตา), การอดทน (ขันติปารมิตา), การมุ่งมั่น (วิริยปารมิตา), การบำเพ็ญสมาธิ (สมาธิปารมิตา) และการเข้า

ใจความเป็นบุญญา (ปัญญาปารมิตา) รวมถึงการเพิ่มเติมบารมีในระดับที่สูงขึ้นด้วยซึ่งผลของการบำเพ็ญบารมีช่วยให้พระโพธิสัตว์มีความก้าวหน้าทางจิตวิญญาณ โดยการบำเพ็ญบารมีสามารถส่งผลให้ผู้ปฏิบัติมีบุญกุศลที่เพิ่มขึ้น สามารถขัดเซยผลกระทบจากอดีตและมีคุณธรรมที่สูงขึ้นที่ช่วยให้บรรลุพุทธภูมิในอนาคต โดยบารมีในพุทธศาสนมหายานเป็นแนวคิดและหลักปฏิบัติชัดเจนเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวพุทธมหายานที่มองวิถีชีวิตแบบพระโพธิสัตว์ไม่ใช่เพียงคุณธรรมเพื่อบรรลุธรรมส่วนตัว แต่เป็นวิถีทางการเลิกลดละความเห็นแก่ตัว ซึ่งสิ่งที่โพธิสัตว์ฝึกฝนเพื่อประโยชน์สุขของสรรพสัตว์โดยการปฏิบัติอย่างโพธิสัตว์ไม่ใช่เพียงแค่การฝึกบารมีทั้ง 10 แต่ต้องมีโพธิจิตที่มุ่งมั่นในการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ บารมีที่โพธิสัตว์ฝึกฝนจึงถูกพัฒนาด้วยเจตนาที่ต้องการนำพาความสุขมาให้กับสรรพสัตว์และทำให้เกิดความสมดุลระหว่างความสุขของตนและของผู้อื่น หากมองประโยชน์ในด้านสังคมแนวทางการบำเพ็ญบารมีที่ลึกซึ้งจากโพธิจิตที่มีความมุ่งมั่นในการช่วยเหลือผู้อื่นหรือทำประโยชน์สังคมก่อนประโยชน์ตนเป็นชีวิตที่เป็นประโยชน์โดยจัดความขัดแย้งทั้งภายใน(จิตของผู้ปฏิบัติ)และภายนอก(มุ่งขจัดปัดเป่าความทุกข์ของสรรพสัตว์ให้หมดไป)หาใช่เป็นชีวิตที่มุ่งกอบโกยผลประโยชน์หรือความสุขส่วนตนชาวพุทธมหายานก็เชื่อว่าจะทำให้เกิดการเข้าถึงพุทธภูมิได้ ดังนั้นแนวคิดเรื่องการบำเพ็ญบารมีเช่นนี้เป็นตัวอย่างของจิตใจที่อุทิศตนเพื่อสรรพสัตว์อย่างไม่เห็นแก่ตนนำไปสู่การหลุดพ้นของผู้ปฏิบัติตามมาซึ่งเป็นสาระสำคัญในพุทธศาสนมหายาน

11. บทสรุป

แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติบารมีหรือปารมิตาในพระพุทธศาสนานิกายมหายานความหมายลึกซึ้งและกว้างขวาง มีการพัฒนาขึ้นหลังการแยกออกจากนิกายพุทธดั้งเดิมหลังจากพุทธปรินิพพาน โดยเน้นการฝึกฝนคุณธรรม เพื่อช่วยเหลือผู้อื่นรวมถึงสรรพสัตว์ให้พ้นจากทุกข์ โดยการบำเพ็ญบารมีทั้ง 10 อันได้แก่ การให้ทาน (ทานปารมิตา), การรักษาศีล (ศีลปารมิตา), ความอดทน (ขันติปารมิตา), การพยายาม (วิริยปารมิตา), การบำเพ็ญสมาธิ (สมาธิปารมิตา), การเข้าใจความเป็นจริง (ปัญญาปารมิตา) ความเฉลียวฉลาด(อุบายเกาศัลยปารมิตา), ความตั้งใจมั่นต่ออุดมการณ์ (ปณิธานปารมิตา), กำลังความแน่วแน่ในทุกสิ่งที่ตั้งใจ(พลปารมิตา)และญาณที่หยั่งรู้ในสรรพสิ่ง(ขญาณปารมิตา) โดยบารมีในที่นี้หมายถึงการฝึกฝนและปฏิบัติอย่างต่อเนื่องให้เกิดคุณธรรมสูงสุด โดยการปฏิบัติผ่านแต่ละข้อมีความละเอียดในการปฏิบัติมีการพัฒนาไปสู่บารมีที่มากขึ้นในระดับที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นตามระดับภูมิธรรมดังนั้นแนวคิดบารมีเป็นเครื่องมือเพื่อการบำเพ็ญคุณธรรมคุณธรรมเพื่อการบรรลุเป้าหมายทางจิตวิญญาณสูงสุดโดยการอย่างถึงที่สุดเพื่อพาสรรพสัตว์ข้ามฝั่งจากการเวียนว่ายตายเกิดไปสู่ความพ้นทุกข์ ซึ่งทางมหายานเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีโพธิจิตสามารถบรรลุพุทธภูมิมีการบำเพ็ญบารมีและการช่วยเหลือผู้อื่นด้วยจิตที่บริสุทธิ์จากปณิธานที่แท้จริงเพื่อถึงภูมิแต่ละขั้นแสดงถึงการพัฒนาและการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ในแต่ละระดับจนถึงการบรรลุโพธิญาณนั่นเอง

บรรณานุกรม

พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม. (2557). *เปรียบเทียบคำสอนพระพุทธศาสนาเถรวาทกับมหายาน*. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุวิญ รักษ์สัตย์. (2552). **พระพุทธศาสนามหายาน**. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศูนย์การศึกษาวัดอาวุธวิกสิตาราม.

มนัสวี ศรีนนท์. (2564). **แนวคิดและหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนามหายาน**. วารสารปารมิตา ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2564) ศูนย์วิจัยธรรมศึกษาสำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม.

สุมาลี มหณรงค์ชัย. (2543). **พุทธศาสนามหายาน (ฉบับปรับปรุงแก้ไข)**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.

พระมหาวิชาญ กำเนิดกลับ. (2549). **การศึกษาเชิงวิเคราะห์คัมภีร์โพธิจรรยาวดาร**. ศิลปะศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาสันสกฤต ภาควิชาภาษาตะวันออก. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ประพจน์ อัครวิรุฬหการ. (2557). **โพธิสัตว์จรรยา: มรรคาเพื่อบรรลุ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เสถียร โพธิ์นันทะ, (2522). **ประวัติพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บรรณาคาร.